

Stefan Manevski

Muzej savremene umetnosti

Sonja Abadžieva Dimitrova

Iako je Stefan Manevski pripadnik mlađe generacije makedonskih umetnika, nesumnjivo je saznanje da je on jedna od vodećih ličnosti u današnjoj makedonskoj skulpturi.

Posle, reklo bi se, obavezne akademske figurativnosti (1960—1964), Manevski je akceptirao više ili manje asocijativne forme sa još uvek prisutnim antropomorfnim ili biološkim specifikama (1964—1966) razvijajući dalje relativno jasnu vizuelnu čitljivost izraza u sadržajnije, ali i manje razumljivije likovno-idejne koncepte.

Njegova poslednja prezentacija u Muzeju savremene umetnosti mogla bi značiti i definitivno oslobađanje od vizuelne objektivnosti, orijentacija ka prostorno-vremenskim, nematerijalnim sferama, prodor u svet čiste plastike, kao potvrda njegove dalje misaono-ekspresivne evolucije. Budući da umetnik ostaje dosledan onom vidu plastičnog razmišljanja za koje se opredelio još na svojoj samostalnoj izložbi 1968, ova njegova prezentacija nije ništa drugo do kontinuitet i kristalizacija jednog postojećeg konceptijskog aparata.

Asocijativni i bleđi odsevi vizuelno-postojeće forme, gube se sukcesivno u svojevrsne realizacije, koje su refleks kako imaginacije, tako i težnje za prikazivanjem nevidljive strane stvari. Tako je asocijativna opservacija dobila maksimalno naglašen elan. Manevski je zamenio nacionalno-tradicionalno (sa znakovnim i ritualnim obeležjima) sa univerzalnijom sadržinom. Jedino je sakralno ostalo kao neizbežna konstanta. I još više, upravo ta tajanstvenost javlja se sada kao suštinski idejni pretekst autora u čitavom kontekstu njegove obnovljene plastične vizije.

Manevski traži svoje inspiracije u savremenoj tehniciziranoj klimi. On živi i voli da živi sa problemima prouzrokovanim industrijskim nadražajima današnjice. Saznanje da je sasvim ozbiljno i svesno uzeo kao uzor mehanicistički impuls XX veka, prihvatamo kao saživljavanje sa sa-

vremenom, objektivno postojećom situacijom, sa kojom bi se trebalo pomiriti i akceptirati je kao specifiku, neizbežnost, kao naš fatum ili „kao normalan egzistencijalan delokrug“ (kao kod Eduarda Paolocija). Imajući naglašeno afirmativan stav u odnosu na već pomenutu problematiku, čini se da on insistira maksimalno da animira svoje mehanomorfne skulpture, da nam na neki način otkrije njihovu unutrašnju poetiku. Da nam otkrije tajanstvenu sadržinu te naizgled interne i anemične industrijske stvarnosti. Znači li to afirmaciju materijalno duhovne klime savremene civilizacije ili „porazno fatalno pomirenje čoveka sa spoljašnjim svetom“? (Voringer). To autor ostavlja gledaocu: da otkrije istinu u njegovim sakralnoenigmatičnim i bizarnim reljefima-objektima.

Međutim, i pored orijentacije ka novim vrednostima, oslobođenih biološko-antropomorfnih obeležja (što sa druge strane ne znači dehumanizaciju ovog stvaralaštva), neke od novih skulptura Manevskog ipak sadrže nekakve male evokativne asocijacije organskog i vidljivog. Najvažniji događaj u ovim skulpturama odvija se u zatvorenoj kružnoj formi (pre svega u gornjem delu).

U ostalim delima likovna misao beži iz fatalnog kruga u kockaste ili paralelepipedne forme (nalik na kofere ili sanduke), gde se sada odvija osnovna dramatika likovnog događaja. Međutim, razrađujući dalje svoju plastiku on najzad otvara „kutiju“ ili „kocku“ isturajući na neki način tajnu u prostor, definitivno razbivši hermatizam. Upravo ova dela, koja neposrednije realizuju kontakt sa prostorom najkompaktnija su i najupečatljivija na ovoj izložbi. U njihovoj sukcesivnoj obradi vidimo perspektivu njegove vajarske ekspresije. Gradeći ih, autor najčešće koristi asimetriju, diskontinuitet i deformaciju, kao i autonomnost pojedinih ploha i ritmičko smenjivanje dinamičnih i statičnih delova.

Zagreb

Tri teme iz suvremene hrvatske umjetnosti

Umjetnički paviljon

Zvonko Maković

Izložba „Tri teme iz suvremene hrvatske umjetnosti“ zamišljena je prije svega kao svojevrsan presjek kroz strujanja posljednjeg desetljeća unutar hrvatske likovne umjetnosti, a njezino prvo stupanje u javnost poklapalo se sa održavanjem ovogodišnjeg kongresa AICA-e u Dubrovniku — početkom mjeseca juna gdje je u ondašnjoj Umjetničkoj galeriji i bilo „prvo“ otvorenje. Ove uvodne, naoko usputne napomene i osnovne su polaznice s kojih valja krenuti u kritičko razmatranje izložbe „Tri teme...“, autorske izložbe trojice kritičara: **Vladimira Bužančića**, **Vladimira Malekovića** i **Igora Zidića**. Trojica je autora podělilo posao u tri zasebne sekcije: **apstraktna umjetnost** (V. Bužančić), **sardonska figuracija** (V. Maleković) te **granice i obostrano** — svojevrsni prelazni stupanj predmetnog svijeta u ne-predmetni — ili obratno (I. Zidić). Podjela prilično zanimljiva, ali tek naoko. Vratimo se početku našeg zapisa. Rekli smo da je ova izložba svojevrsan presjek kroz strujanja unutar hrvatske likovne umjetnosti proteklog desetljeća — 1963—1973. Također smo namjerno spomenuli da je ova izložba svojevrsna zdravica stranim kritičarima — sudionicima kongresa AICA-a. Kada je tako, razmotrimo onda što je to u izboru trojice kritičara suvremena hrvatska umjetnost.

Uvijek je bilo i uvijek će biti onih koji nešto brane i onih koji to „branjeno“ napadaju, koji su drugačijeg mišljenja. I dobro je da je tako. No, kada se nekome (a to su u ovom slučaju gosti, stranci, pa i šira

javnost kako u Dubrovniku tako i sada, jesenas, u Zagrebu) želi prurititi laž, povijesne i problemske zaobilaznice i prešućivanja, onda je stvar drugačija.

Već samo određenje ovih tema kao aktualnih i zanimljivih (?!), a s namjerom da budu kako tako objektivnim uvidom u jednu nacionalnu umjetničku praksu razdoblja 1963—73. postaje deplasirano i sasvim besmisleno kada se iole kritičnije postavi naspram te nacionalne umjetnosti do koje nam je toliko stalo. Izložba koja čitavu jednu sekciju posvećuje prelaznom stadiju predmetnog u ne-predmetno, a ne uključuje neke bitne i zaista aktualne pojave u suvremenoj hrvatskoj umjetnosti — objekti, ambijenti, siromašna, konceptualna umjetnost, pa i dizajn, ne može a da ne bude krivotvorina, glupa i stereotipna „kunstgešiterska“ rabota zabrinjavajuće kratkovidna i, na kraju krajeva, neistinita, neaktualna, povijesno iznakažena i oklaštrena. Ne želimo ovdje zadirati niti toliko inzistirati na sretnim odabranicima trojice kritičara, već prije ukazati slijedeće: izložba koja bi željela biti presjekom protekloga desetljeća hrvatske umjetnosti, a ne uključuje jednog **Picelja**, jednog **Knifera** pa **Vaništu**, **Dobrovića** i **Bučana**, ne zaslužuje da u svom naslovu sadrži „suvremena hrvatska umjetnost“; prije je to poludiletantska i neozbiljna koketerija. Neka imena s ove izložbe naprosto začuđuju svojim prisustvom — i to iz čistog razloga što niti išta mogu reći o sebi samima, niti (pogotovu) o suvremenoj hrvatskoj umjetnosti.